

Ola Pilerot

Från forskning till praktik – om att använda resultat från forskning om informationssökning i undervisning i informationssökning

Paper presenterat vid konferensen

Mötesplats inför framtiden

ARBETSLIV•UTBILDNING•FORSKNING

10-11 oktober 2007 i Borås

Från forskning till praktik – om att använda resultat från forskning om informationssökning i undervisning i informationssökning

Ola Pilerot, BHS
ola.pilerot@hb.se

Inledning

Ser man till artiklar och konferensbidrag som har publicerats om informationskompetens i publikationer med anknytning till biblioteks- och informationsvetenskap kan det konstateras att lejonparten av bidragen är signerade praktiker, det vill säga undervisande bibliotekarier (Rader, 2002). Dessa praktikerbidrag uppehåller sig i stor utsträckning vid (goda) exempel på undervisningsinsatser. Inom den sfär som utgörs av högre formell utbildning har frågan om undervisning i informationssökning i syfte att åstadkomma informationskompetenta studenter stått högt på agendan en längre tid. Parallellt med denna praktikernas faiblesse för pedagogiska aspekter av biblioteksarbete har under de senaste tio åren en växande grupp forskare inom biblioteks- och informationsvetenskapen allt mer intresserat sig för aspekter av informationskompetens.

Empiriska studier ämnade att belysa variationer i hur begreppet informationskompetens uppfattats inom olika kategorier av informationssökare, såsom universitetspersonal, chefer, gymnasieelever, universitetsstudenter och akademiker, har utgjort en betydande del av forskningen (se exempelvis Bruce, 1997; Kirk, 2002; Limberg, 1998; Lupton, 2004; Webber, Boone & Johnston, 2006). På senare tid har ett flertal forskare bidragit till forskning kring informationskompetens med mer teoretiskt orienterade bidrag i syfte att analysera och problematisera begreppet. Man skulle något förenklat kunna karaktärisera dessa teoretiskt orienterade perspektiv som angreppssätt där informationskompetens behandlas som en social och kulturell praktik; enligt detta perspektiv är informationskompetens inte en neutral färdighet utan något som utvecklas i samklang med det sammanhang vi befinner oss i (se exempelvis Andersen, 2006; Elmborg, 2006; Holschuh Simmons, 2005; Lloyd, 2006; Marcum, 2001; Sundin, 2005; Tuominen, Savolainen & Talja, 2005). Föreliggande bidrag ska ses som ett bidrag till det sistnämnda teoretiskt orienterade forskningsperspektivet.

Det är inte orimligt att tänka sig, utan snarare närmast självklart, att två nära besläktade fält – forskning och yrkespraktik inom biblioteks- och informationsvetenskap (B&I) – skulle kunna vara betjänta av en korsbefruktning. Än så länge är det emellertid få informationskompetensrelaterade bidrag som uppehåller sig vid den frågan. Några exempel står dock att finna. Limberg och Sundin (2006) konstaterar att de teorier och modeller som utvecklats genom forskning om informationssökning inte har uppmärksammats och än mindre använts i syfte att stärka undervisning i informationssökning. Detta, menar författarna, gör att forskningen hittills förblivit en outnyttjad potential. Att sambandet mellan de båda praktikerna – forskning om och undervisning i informationssökning – enligt Limberg och Sundin är intimt visar sig inte minst då de framhåller att ”information seeking and information literacy are two sides of the same coin” (Ibid.). Jag ansluter min argumentation i den här texten till Limbergs och Sundins uppfattning att det är eftersträvansvärt med en starkare koppling mellan undervisning i och forskning om informationssökning, en inte helt unik eller ens radikal

uppfattning¹. Emellertid är det inte ovanligt att frågan diskuteras i ganska stora och övergripande drag, där mer konkreta exempel på hur forskning kan användas är mycket sparsamt förekommande.

Frågeställning, syfte och metod

En bärande ståndpunkt för den här texten skulle kunna formuleras i en fras lånad av James Elmborg som konstaterar att den viktiga uppgiften för undervisande bibliotekarier inte primärt handlar om att definiera eller beskriva informationskompetens utan i att utveckla en kritiskt hållen bibliotekspraktik; han talar om ”a theoretically informed praxis” (Elmborg, 2006, 7) – *en teoretiskt underbyggd bibliotekspraktik*.

Den centrala frågan i denna artikel är därför: *hur* kan forskning om informationssökning användas för att bidra till ökad kvalitet på den undervisning som bedrivs i informationssökning? Denna fråga söker jag besvara genom att ta avstamp i min egen nära 15-åriga erfarenhet som undervisande bibliotekarie, en erfarenhet präglad av ett aktivt utforskande av forskningslitteraturen. När jag talar om min egen erfarenhet som undervisande bibliotekarie finner jag det angeläget att nämna att denna erfarenhet huvudsakligen har gjorts inom högskolan. Detta förhållande bidrar till att de resonemang jag för genom texten, om att undervisa i informationssökning, inte sällan uppehåller sig vid just högskolestudenter. Det ska dock understrykas att de förslag jag presenterar inte enbart är avsedda för undervisande inom högre formell utbildning. Min förhoppning är att mina förslag ska kunna beaktas ur ett mer generellt perspektiv.

Syftet med artikeln är sålunda att visa på den användningspotential som finns i en stor mängd kvalitativt orienterad B&I-forskning.

Den metod jag nyttjar i det här arbetet kan beskrivas som en narrativ litteraturöversikt. Metoden beskrivs av Baumeister och Leary (1997) som användbar:

/---/ when one is attempting to link together many studies on different topics, either for purposes of reinterpretation or interconnection. As such, narrative literature reviewing is a valuable theorybuilding technique, and it may also serve hypothesis-generating functions (s 312).

Metodvalet motiveras främst av min önskan att skapa ett samband mellan de bidrag jag valt att lyfta fram, det vill säga det Baumeister och Leary omtalar som ”interconnection”. Inte nödvändigtvis ett innehållsligt samband, utan ett samband där användbarheten i en undervisningspraktik utgör ett samband i sig. Urvalet av den litteratur jag presenterar i översikten är baserat på den förtrogenhetskunskap jag utvecklat som undervisande bibliotekarie.

¹ Ser vi till svenska förhållanden och talar om kopplingen mellan forskning och praktik i största allmänhet så kan detta påstående underbyggas av det faktum att det på senare tid har organiserats ett flertal seminarier och möten där bibliotekarier och forskare har mötts för att diskutera hur närmandet kan stödjas. Mötesplatskonferensen i Borås 2006 är ett exempel där det arrangerades en paneldebatt om frågan. I maj i år (2007) arrangerade Bibliotekshögskolan i Borås en heldag på temat Kopplingen mellan forskning och praktik (se dokumentationen från denna dag: www.hb.se/bhs).

Evidensbaserat biblioteksarbete

Ett närmande mellan B&I-forskning och praktiskt biblioteksarbete kan föra tankarna till det förhållningssätt som på senare år kommit att gå under benämningen *evidensbaserat biblioteksarbete* (EBA). Jag har tidigare uppehållit mig vid frågan om att införliva och dra nytta av forskningsresultat i undervisning i informationssökning och har i det sammanhanget använt just termen evidensbaserat biblioteksarbete (Pilerot, 2002) även om jag därmed inte har åsyftat exakt det perspektiv som jag här vill framhålla som problematiskt. Min hållning är snarare präglad av idén att det i sig är en god idé att som verksam bibliotekarie vara allmänt öppen för att följa med i, låta sig inspireras av och ta till sig relevanta delar av den forskning som bedrivs inom B&I. En av förgrundsfigurerna inom EBA, Andrew Booth, beskriver evidensbaserat biblioteksarbete som:

/---/ an approach to information science that promotes the collection, interpretation, and integration of valid, important and applicable user-reported, librarian-observed, and research-derived evidence. The best-available evidence moderated by user needs and preferences, is applied to improve the quality of professional judgements (Booth, 2000).

Min uppfattning är att det sätt på vilket Booth beskriver EBA är ett eftersträvansvärt förhållningssätt. Men, som vi snart ska se, innefattar det även problematiska aspekter.

EBA har sina rötter i det biblioteksarbete som utförs inom medicin- och omvårdnadsområdet och tenderar att följa de traditioner som står att finna inom området evidensbaserad medicin. För en bibliotekspraktik är denna koppling problematisk. Inte minst eftersom utgångspunkten i medicinområdet bidragit till att det finns en stark slagsida åt det håll som fokuserar kvantitativa studier. Lisa Given (2007) identifierar tre grundläggande problem för de bibliotekarier som önskar utveckla ett evidensbaserat arbete: den kvantitativt orienterade och av medicin starkt präglade EBA bortser från det faktum att B&I är en del av en samhällsvetenskaplig disciplin där kvalitativa forskningsansatser är vanligt förekommande. Sålunda favoriseras en viss typ av data och forskningsansatser, (nämligen de kvantitativt orienterade). En följd härav blir att EBL tenderar att ställa fel frågor genom att söka ”bästa evidens” utifrån modeller som importerats från andra discipliner. Given föreslår istället att bibliotekspraktiker bör fråga sig: ”vad är bästa evidens för de problem vi ställs inför i en bibliotekspraktik?” och där efter söka svaret i den kontext som utgörs av teorier och modeller som är relevanta för B&I-området (Ibid. s. 16). Given (Ibid.) slår vidare fast: ”qualitative researchers and the results of their work remain marginalized in EBLIP” (Evidence-Based Library and Information Practice). I anslutning till detta korta citat kan vi återigen erinra om syftet med den här texten, nämligen att visa på den användningspotential som finns i mycket av den kvalitativt orienterade B&I-forskningen

Forskning använd på tre olika sätt

För att det fortsatta resonemanget ska te sig så tydligt som möjligt tarvas en kort kommentar till bruket av termen ”forskning”. Det bör klargöras att när termen används i den här texten så avses både *forskningsresultat* och det som forskning också kan bidra med, nämligen *ett problematiserande förhållningssätt*. Utöver att genom resultat kasta ljus över specifika frågor kan forskningen även bidra till att identifiera problemområden av relevans för praktikern.

Forskning besvarar inte bara frågor, forskning ställer också frågor². Det ska också sägas att det resonemang jag för huvudsakligen uppehåller sig vid *vad* forskning kan användas till i en bibliotekspraktik. *Hur* den ska användas uppehåller jag mig mindre vid. Forskningen och dess resultat ses här främst som analytiska redskap i en reflekterande praktik och inte som normativa handboksråd.

I det följande avser jag att presentera tre sätt på vilka jag menar att forskning kan bidra till att stärka och fördjupa en undervisningspraktik. Dessa områden har inte vattentäta skott sinsemellan, utan överlappar och kompletterar varandra. Forskning kan fungera som:

- Utgångspunkt för ett kritiskt förhållningssätt
- Kunskapskälla om specifika användargrupper och dessas informationspraktiker
- Utgångspunkt för medvetandegörande resonerang och diskussioner

I det följande avser jag att utveckla ovanstående punkter. För att tydliggöra vad punkterna innebär avser jag att presentera exempel och resonera kring dessa om hur forskningen kan användas i en undervisningspraktik. Det bör dock redan här tydliggöras att de två första punkterna, till skillnad från den tredje punkten, framförallt är riktade till den eller de som undervisar. Den tredje punkten däremot är snarare avsedd att ha direkt bäring bland deltagare i undervisning om informationssökning. För att ytterligare förtydliga så handlar alltså de två första punkterna om hur bibliotekarier kan använda forskningsresultat för sin egen yrkespraktik. Den tredje punkten avser snarare att forskningens resultat kan användas av de undervisade studenterna på ett sätt så att de uppnår högre grad av metarefleksion. Fokus är här delvis förflyttat till själva undervisningen och det faktiska lärandet.

Forskning som utgångspunkt för ett kritiskt förhållningssätt.

Att utveckla förståelse för en företeelse eller en verksamhet, som exempelvis undervisning, kan ske på olika sätt, som ur individens perspektiv kan vara mer eller mindre medvetna. Roger Säljö, professor i pedagogik, för som vi ska se ett intressant resonemang om hur vissa antaganden antar en närmast osynlig karaktär. Han argumenterar övertygande om att det finns...

...ett uppenbart samspel mellan vetenskapliga teorier om lärande, utveckling och undervisning, och det sätt på vilket sådana företeelser uppfattas utanför forskares kretsar. Idéer, upptäckter och perspektiv som lanseras av forskare arbetas så småningom in i vårt medvetande och blir en del av vårt vardagstänkande /---/. Kanske blir de så övertygande, att de blir självklara och därmed osynliga (Säljö, 2000, 47).

Säljö presenterar ett exempel på en föreställning av det här slaget – en bild som fått fäste och i det närmaste blivit osynlig – nämligen den så kallade överföringsmetaforen. Denna metafor har bildats utifrån ett antagande om att undervisning består i att en person som vet något överför information och färdigheter, på ett förment oproblematiskt sätt, till en annan som inte tidigare vet.

² Här ska naturligtvis framhållas att också det omvända förhållandet är av vikt. Det vill säga att på samma sätt som forskningen bidrar till att definiera frågor så bidrar naturligtvis praktiken också i samma riktning – forskare bör rimligtvis ägna sig åt ett utforskande av frågor som av praktikerna uppfattas som relevanta och värda att utforska.

Det här slaget av föreställningar genomsyrar vår verklighet och finns rent av, vilket Säljö visar (2000, 47), inbyggda i våra verksamheter i form av institutionella traditioner. Därför menar jag att det är nödvändigt att söka utveckla ett kritiskt förhållningssätt som kan leda till att problematisera och, då det behövs, omkullkasta den här typen av oreflekterade förgivettaganden.

Ett exempel på ett nyligen publicerat forskningsresultat som visar att det finns skäl att rucka på strukturerna för hur undervisning i informationssökning bedrivs, utgörs av Louise Limbergs och Lena Folkessons slutrapport från projektet *Informationssökning, didaktik och lärande (IDOL)* (2006). Studien genomfördes i samarbete med yrkesverksamma bibliotekarier och lärare vid tre skolor i syfte att utforska variationer i de båda yrkesgruppernas erfarenhet av undervisning i informationssökning. Rapporten visar, som jag ser det, på en grundläggande problematik av det slag som kan hänföras till kategorin oreflekterade förgivettaganden (eller med Säljö's ord "osynliga bilder"). Limberg och Folkesson talar i rapporten om undervisningens olika dimensioner: innehåll, undervisningsmål och bedömningskriterier. De identifierar emellertid ett problem som består i att fokus för de olika dimensionerna varierar avsevärt. I undervisningsinnehållet ligger fokus på källförtrogenhet, beträffande målen för undervisningen så framhålls kritiskt tänkande och effektiv tidsanvändning som eftersträvarvärt, medan bedömningen av elevernas arbeten fokuserar på informationsbearbetning.

Ett problem som inte är identifierat är besvärligt att råda bot på. Denna typ av forskning, som tar ett helhetsperspektiv på undervisning i informationssökning och som blottlägger besvärande inkonsekvenser i verksamheter, kan dock bidra till att stimulera ett kritiskt förhållningssätt hos den som ägnar sig åt undervisning.

Forskning som kunskapskälla om specifika användargrupper och dessas informationspraktiker

På senare tid har det publicerats ett antal studier som uppmärksammar problemet med att undervisning som syftar till att stödja blivande yrkesmän och -kvinnor i deras utveckling av informationskompetens snarare bidrar till att utveckla informationskompetenta studenter. Så konstaterar exempelvis Annemari Lloyd att:

The lack of evidence-based research into the transfer of information literacy from an educational context to a workplace context has implications for /---/ the effective teaching of information literacy programmes that are professionally and vocationally relevant (Lloyd, A. 2003, 87).

I en senare text talar samma författare om olika områden inom vilka informationskompetens har utforskats (Lloyd, 2006). Där använder hon metaforen informationskompetenslandskap vilket implicerar det problem jag söker visa på här. Nämligen att det kan föreligga en risk med den undervisning i informationssökning som bedrivs inom högre utbildningsinstitutioner, på så vis att den istället för att leda till att förbereda studenterna för den yrkespraktik de är på väg emot, snarare leder till att studenterna utvecklar en informationskompetens som huvudsakligen är gångbar i en studiepraktik.

På närmare håll finner vi två nyligen publicerade magisteruppsatser som tangerar samma

problematik. Anna Lundh (2005) har undersökt 4-9-lärares övergång från utbildning till yrkespraktik där det bland annat konstateras att den informationskompetens lärarstudenterna utvecklar inte är fullt gångbar och av det slag som krävs i en yrkespraktik. Pilerot (2007) studerade ingenjörstudenters informationsanvändning i samband med uppsatsskrivande och där visade det sig bland annat föreligga en diskursiv konflikt mellan å ena sidan akademins förväntningar och krav, och å andra sidan den yrkespraktik studenterna är på väg emot.

En slutsats som kan dras av dessa tre studier är att det borde vara eftersträvansvärt för den som undervisar i informationssökning, att utveckla kunskap och förtrogenhet med inte bara den praktik de undervisade befinner sig i, utan även den de är på väg emot. Att undervisa ingenjörstudenter i informationssökning och enbart vara förtrogen med dessas informationsbehov i studiepraktiken är inte tillräckligt. En förtrogenhet med, och kunskap om, den yrkespraktik studenterna är på väg mot är också nödvändig.

Här kan forskningen fungera som kunskapskälla. I synnerhet det område som går under benämningen användarstudier. Om vi dröjer oss kvar vid ingenjörsexemplet kan vi konstatera att utbudet av studier om hur ingenjörer söker och använder information är relativt generöst. En utmärkt ingång till fältet användarstudier utgörs av Donald Case litteraturoversikt *Looking for Information: A Survey of Research on Information Seeking, Needs, and Behavior* som nyligen har publicerats i en reviderad andra upplaga (2006). Här kan särskilt nämnas det kapitel som bär rubriken *Research by Occupation*, där studier av allehanda yrkeskategoriers informationspraktiker presenteras. Även det efterföljande kapitlet som uppehåller sig vid studier av olika sociala och demografiska gruppers informationssökning och -användning kan i det här sammanhanget vara av intresse.

En annan generös informationskälla vad gäller aktuella användarstudier är konferensen *Information Seeking in Context* som vid det här laget har arrangerats vid sex tillfällen, senast i Sydney i juli 2006. De texter som presenterats vid de senaste årens konferenser – Dublin, 2004 och Sydney – finns fritt tillgängliga via den öppna, webbaserade tidskriften *Information Research*³.

Forskning som utgångspunkt för medvetandegörande resonemang och diskussioner

För att kunna betrakta nedanstående avsnitt så som jag avser är det inledningsvis på sin plats med ett kort resonemang om lärande och undervisning. I det följande avser jag att diskutera forskningsanvändning som utgångspunkt för medvetandegörande resonemang och diskussioner, utifrån ett sociokulturellt, teoretiskt perspektiv. Med ett sådant synsätt menar jag att exempelvis studenter som står i färd med att lära sig informationssökning anses göra det i samspel med varandra; genom kommunikativ interaktion och genom att använda sig av de redskap som står till deras förfogande. Samtidigt ligger det för min del nära till hands att uppmärksamma och anamma inslag i synen på lärande som teoretiskt snarare kan hänföras till en konstruktivistisk riktning, såsom idén att den lärande individen aktivt söker skapa meningsfulla mönster i de händelser och aktiviteter hon är inbegripen i. Roger Säljö har betonat att det finns vissa likheter mellan de perspektiv jag här har nämnt, det vill säga å ena sidan den konstruktivistiskt orienterade piagetanska traditionen och å andra sidan det sociokulturella perspektiv som är förknippat med Vygotsky (Säljö, 2000, 65). Men om vi ser

³ Tidskriften *Information Research* är tillgänglig via <http://informationr.net/ir/index.html>.

teorier om och modeller av informationssökning som objekt som låter sig utforskas och kombineras, problematiseras och reflekteras kring, ligger det, som jag ser det, nära till hands att förse studenter med flera sådana objekt. Ett centralt inslag i detta resonemang kan sägas utgöras av en önskan om att föreslå en lärarstrategi som gynnar och strävar efter att utveckla ett kommunikativt och samtidigt metareflekerande förhållningssätt hos de studenter som deltar i undervisning i informationssökning.

Vad jag menar med ett sådant kommunikativt och metareflekerande förhållningssätt utvecklas i det följande, med utgångspunkt i en aktuell studie av användarundervisning via webben.

Utifrån webbaserade handledningar eller guider för informationssökning producerade vid nordiska högskolebibliotek identifierade Sundin (2005) fyra olika förhållningssätt till undervisning i informationssökning: ett källorienterat, ett beteendeorienterat, ett processororienterat och ett kommunikativt orienterat förhållningssätt. I det här sammanhanget är det i synnerhet det sistnämnda förhållningssättet jag vill uppehålla mig vid och använda som en ingång till frågan om användandet av forskning som utgångspunkt för medvetandegörande resonemang och diskussioner. Det kommunikativa förhållningssättet rimmar väl med det perspektiv på informationskompetens som i korthet presenterades inledningsvis, där informationskompetens ses som en social och kulturell praktik. Det fokuserar till skillnad från de andra förhållningssätten gruppen eller gemenskapen snarare än individen. Synen på informationssökning som en rationell, förnuftsbasead och individuell praktik problematiseras också genom att informationssökning förstås som en social process i institutionella sammanhang. Andra centrala aspekter handlar om källkritik, kognitiv auktoritet – det vill säga frågan om vilka vi tror bör få ha inflytande på vårt tänkande – liksom om social navigering, vilket enkelt uttryckt kan sägas handla om att i informationssökning fästa tillit till och navigera efter vad andra informationssökare har kommit fram till (Ibid. 152-54).

Om man i undervisning i informationssökning upplever det kommunikativa synsättet som tilltalande infinner sig sannolikt frågan: hur kan jag bedriva min undervisning för att ge uttryck åt ett dylikt förhållningssätt? Min egen erfarenhet säger mig att det finns goda skäl att tillsammans med studenter diskutera och problematisera informationssökning i allmänhet och vissa aspekter i synnerhet. En inte alltför omfattande sondering av forskningslitteraturen ger vid handen att det föreligger en rad aspekter, som vi skulle kunna kalla nyckelaspekter, vilka framstår som problematiska för informationssökare överlag. Utifrån de erfarenheter jag gjort som undervisande bibliotekarie har det inte sällan visat sig – föga överraskande – att dessa nyckelaspekter också är de som visar sig vara problematiska i en undervisningspraktik. Forskningslitteraturen erbjuder en lång rad exempel på modeller och teorier som syftar till att belysa olika typer av så kallade nyckelaspekter.

Innan vi går vidare för att närmare granska ett urval av dessa nyckelaspekter finns det skäl att dröja något vid termerna ”teori” och ”modell”. Teori kan enkelt beskrivas som en uppsättning antaganden eller påståenden formulerade i syfte att förklara företeelser av något slag och för att systematisera vår kunskap om dessa företeelser. Utifrån den här definitionen av begreppet teori kan vi sålunda sluta oss till att teorier om informationssökning kan bidra till att förklara och öka vår förståelse av fenomenet i fråga. Modeller brukar inte sällan förstås och ses som redskap för att något förenklat representera teorier om fenomen. De bör därmed inte ses som fullt ut korrekta avbildningar av verkligheten. I det här sammanhanget väljer jag att betrakta både teorier om och modeller av informationssökning som redskap vilka kan användas i syfte att diskutera, problematisera och öka kunskapen om informationssökning.

Det urval av teorier jag som görs här är med nödvändighet subjektivt och grundat på mina erfarenhetsbaserade kriterier. Å ena sidan föreställer jag mig att de nyckelaspekter jag tar upp i det följande är av det slag att de kan tjäna som utgångspunkter för diskussion i samband med undervisning som präglas av ett kommunikativt förhållningssätt. Med det avses ett förhållningssätt där fokus ligger på gruppen och där ambitionen är att ifrågasätta och problematisera informationssökning som en huvudsakligen förnuftsbaserad och individuell praktik. Å andra sidan knyter jag an till en ännu icke publicerad text där författarna har identifierat tre kritiska och betydelsefulla förutsättningar för lyckad användarundervisning (Limberg, et al, inskickad för publicering).

Dessa förutsättningar handlar om 1) frågeformulering som en avgörande faktor för framgångsrik informationssökning, 2) vikten av att se på informationssökning som ett undervisnings- och läroobjekt med en mängd olika dimensioner, samt 3) frågan om samarbete mellan lärare och bibliotekarier. I det här sammanhanget är det framförallt det andra av dessa tre inslag som jag vill uppehålla mig vid. Min erfarenhet säger mig nämligen att om man önskar åstadkomma ett mångfacetterat synsätt på vad informationssökning är och upptäcka flera dimensioner av fenomenet, så är det eftersträvansvärt att söka åstadkomma problematiserande och kritiska diskussioner om vad det kan innebära. Detta, vill jag alltså hävda, kan göras utifrån forskning och forskningsresultat.

Här följer nu en knapp handfull exempel på forskning som uppehåller sig vid informationssökning och inte minst informationssökningsprocessen.

En B&I-forskare vars forskning måste sägas ha nått ett stort inflytande bland undervisande bibliotekarier är Carol Kuhlthau. Hennes teorier om och modell av informationssökningsprocessen (1993, 2004) är frekvent citerad, inte minst i den praktikersignerade litteraturen. Kuhlthaus modell över informationssökningsprocessen är ett bra exempel på hur forskning kan utgöra en grund för medvetandegörande resonemang och diskussioner. Dock kan det upplevas som en aning problematiskt att hennes modell har nått en såpass stark och närmast hegemonisk ställning. Inte minst mot bakgrund av att det finns andra, konkurrerande och kompletterande teorier om hur en informationssökningsprocess kan förstås och beskrivas. Kuhlthaus modell, som stundom benämns "sex-steps-modell" (för ett par aktuella exempel, se Junni (2007) och Godbold (2006)), riskerar nämligen att framställa informationssökningsprocessen som ett linjärt förlopp till stor del grundat på rationella beslut. Jag finner det därför tilltalande att tillsammans med studenter diskutera Kuhlthaus modell i anslutning till andra modeller av informationssökningsprocessen. En i jämförelse med Kuhlthaus modell radikalt annorlunda modell har presenterats av Allen Foster.

Utan att i detalj gå in på Fosters icke-linjära modell (2004) kan här slås fast att den beskriver informationssökning som bestående av tre grundprocesser – öppning, orientering och befästande (consolidation) – vilka dynamiskt interagerar över tid på ett icke-linjärt sätt. Foster beskriver informationssökarens beteendemönster såsom jämförbart med en konstnär som medelst sin palett har tillgång till många olika färger. På motsvarande sätt är informationssökaren inbegripen i ett flertal aktiviteter genom hela informationssökningsprocessen. Den tanke som ligger nära till hands i en linjärt orienterad modell, nämligen att ett stadium per automatik lämnas till förmån för nästa överges därmed.

Tanken på informationssökningsprocessen som icke-linjär har också presenteras av den svenska pedagogikforskaren AnnBritt Enochsson (2005), som har utforskat hur barn söker

information via webben.

En annan infallsvinkel på att diskutera och problematisera informationssökning tillsammans med studenter erhålls genom att ställa sig frågan om vad vi egentligen menar när vi talar om informationssökning. För många studenter är informationssökning detsamma som att söka information på webben. En modell som kan ge en mer mångfacetterad bild är Tom Wilsons ”nested model of information behaviour” (Wilson, 1999), se figur 1.

Figur 1. ”Nested model of information behaviour” (Wilson, 1999).

Ett resonemang som tar sin utgångspunkt i modellen kan bland annat belysa det faktum att informationssökning kan vara mer än att exempelvis använda Google. Termerna ”information searching” och ”information seeking” är inte möjliga att översätta till svenska med bibehållen distinktion dem emellan. Distinktion i sig kan dock vara fruktbara att göra. En utbredd vardagsuppfattning är att informationssökning huvudsakligen handlar om det som i modellen benämns ”information searching”, det vill säga den typ av aktivitet en person som söker information ägnar sig åt i samspel med exempelvis ett datorbaserat informationssystem, såsom en bibliotekskatalog eller en sökmotor på webben. Att informationssökning i betydelsen ”seeking” även kan innefatta sådana aktiviteter som inte förutsätter direkt användande av söksystem, visar sig för många studenter vara en ny tanke. Att som Wilson gör i en senare text – fortfarande i anslutning till ”the nested model” – beskriva ”information behaviour” som ”the totality of human behaviour in relation to sources and channels of information, including both active and passive information seeking and information use” (Wilson, 2000) kan även det leda till att studenter kan få stöd i att närmare reflektera över sin egen informationssökning. Det faktum att studenter ibland antar att de förväntas söka information på ett särskilt sätt, vilket exkluderar de sätt som kan hänföras till det yttre lagret i Wilsons modell, kan här tjäna som exempel. Jag tänker bland annat på det som Sanda Erdelez har beskrivit som ”information encountering” eller vad Foster och Ford (2003) talar om som ”serendipity”, det vill säga att man finner information av intresse, trots att man inte medvetet sökt den.

I det ovanstående har min avsikt varit att guida läsaren genom en smärre mängd exempel på sådan forskning som uppehåller sig vid informationssökning och informationssökningsprocessen; exempel som jag här har önskat tala om som potentiella

läroobjekt. Genom att i undervisning i informationssökning introducera, presentera och initiera diskussion kring dessa teorier och modeller ser jag att studenter bereds goda möjligheter att utveckla ett sådant synsätt som framhålls som väsentligt av Limberg et al. Detta synsätt bygger alltså på att informationssökning av bibliotekarien uppfattas som ett undervisnings- och läroobjekt med en mängd olika dimensioner. För studenterna kan det leda till att informationssökning ses som en aktivitet som kan bedrivas och förstås på flera olika sätt.

Sammanfattning och konklusioner

Den grundläggande fråga som ställdes i inledningen av den här artikeln löd: hur kan forskning användas för att bidra till ökad kvalitet på den undervisning som bedrivs i informationssökning? Genom att besvara den önskade jag uppnå syftet med artikeln, nämligen att visa på den användningspotential som finns i en stor mängd kvalitativt orienterad B&I-forskning. För att tydliggöra och mer i detalj visa på hur forskning kan användas har jag identifierat tre användningsområden för forskning, nämligen som:

1. utgångspunkt för ett kritiskt förhållningssätt till rådande undervisningspraktiker

Förslaget att beakta den här utgångspunkten är huvudsakligen riktad till undervisande bibliotekarier. Min uppfattning är att de som undervisar i informationssökning är betjänta av att studera och kritiskt granska rådande praktiker och traditioner för undervisning. Det är i det syftet jag menar att forskning av det slag, som exemplifierades med IDOL-rapporten, kan komma till användning.

Jag har också identifierat och föreslagit det område där jag menar att forskning kan fungera som:

2. kunskapskälla om specifika användargrupper och dessas informationspraktiker

Även detta förslag är riktad till undervisare och bygger helt enkelt på uppfattningen att det är en god sak att vara väl förtrogen med den användargrupp man står i färd med att undervisa.

Det tredje användningsområdet skiljer sig i någon mån från de båda förra förslagen. Detta i så motto att det innehåller förslag på forskning som jag menar är direkt användbar som lär- och undervisningsobjekt, det vill säga sådan forskning som jag menar ha potential att kunna användas som:

3. utgångspunkter för medvetandegörande resonemang och diskussioner

Att det föreligger en potential i att använda forskning för att stärka en bibliotekspraktik har förhoppningsvis framgått i det här skedet av texten. Vad jag däremot inte har uppehållit mig vid är att forskningsutnyttjande också innebär en arbetsinsats i praktiken. Detta är en fråga för ett helt paper i sig, det vill säga den som handlar om hur att skapa en arbetsplatskultur, en tradition, som bejakar att medarbetare ägnar sig åt läsning och begründande av forskning på arbetstid. Om inte den frågan besvaras blir insikten om att forskning kan användas i praktiken av mindre intresse.

Referenser

- Andersen, J. (2006). The public sphere and discursive activities: information literacy as sociopolitical skills. *Journal of Documentation*. 62(2), 213-228.
- Baumeister, R.F. & Leary, M.R. (1997). Writing narrative literature reviews. *Review of general psychology*. 1(3), 311-20.
- Booth, A. (2000) Exceeding Expectations: Achieving Professional Excellence by Getting Research Into Practice, *LIANZA 2000*, Christchurch, New Zealand, October 15th-18th.
- Bruce, C. (1997). *The seven faces of information literacy*. Adelaide : Auslib Press.
- Case, D.O. (2006). *Looking for information: a survey of research on information seeking, needs, and behavior*. 2. uppl. Amsterdam: Academic Press.
- Elmborg, J. (2006). Critical information literacy: implications for instructional practice. *Journal of Academic Librarianship*, 32(2), 192-99.
- Enochsson, A. (2005). The development of children's Web searching skills - a non-linear model. *Information Research*, 11(1) paper 240 [Available at <http://InformationR.net/ir/11-1/paper240.html>]
- Erdelez, S. (1998). Information encountering: it's more than just bumping into information. *Bulletin of the American Society for Information Science*, February/March, 25-29.
- Foster A.E. (2004). A non-linear model of information seeking behaviour. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 55(3), 228-37.
- Foster, A. & Ford, N. (2003). Serendipity and information seeking: an empirical study. *Journal of Documentation*, 59(3), 321-40.
- Given, L. (2007). Evidence-Based Practice and Qualitative Research: A Primer for Library and Information Professionals. *Evidence Based Library and Information Practice*. 2(1), 15-22.
- Godbold, N. (2006). Beyond information seeking: towards a general model of information behaviour. *Information Research*, 11(4) paper 269 [Available at <http://InformationR.net/ir/11-4/paper269.html>]
- Holschuh Simmons, M. (2005). Librarians as disciplinary discourse mediators: using genre theory to move toward critical information literacy. *Portal: Libraries and the Academy*. 5(3), 297-311
- Junni, P. (2007). Students seeking information for their Masters' theses: the effect of the Internet. *Information Research*, 12(2) paper 305. [Available at <http://InformationR.net/ir/12-2/paper305.html>]
- Kirk, J. (2002). *Theorising information use: managers and their work*. PhD-dissertation.

University of Technology, Sidney. Tillgänglig: URL: <http://adt.lib.uts.edu.au/uploads//approved/adt-TSM20031028.165129/public/02whole.pdf> [2007-10-05]

Kuhlthau, C.C. (2004). *Seeking meaning: a process approach to library and information services*. Westport, CT: Libraries Unlimited.

Limberg, L. (1998). *Att söka information för att lära: en studie av samspel mellan informationssökning och lärande*. Borås : Valfrid.

Limberg, L., Alexandersson, M., Lantz-Andersson, A. & Folkesson, L. (Inskickad för publikation). *What matters? Shaping meaningful learning through teaching information literacy*.

Limberg, L. & Folkesson, L. (2006). *Undervisning i informationssökning: slutrapport från projektet Informationssökning, didaktik och lärande (IDOL)*. Borås : Valfrid.

Limberg, L. & Sundin, O. (2006). Teaching information seeking: relating information literacy education to theories of information behaviour. *Information Research*, **12**(1) paper 280. [Available at <http://InformationR.net/ir/12-1/paper280.html>]

Lloyd, A. (2003). Information Literacy: The Meta-Competency of the Knowledge Economy? An Exploratory Paper. *Journal of Librarianship and Information Science*, **35**(2), 87-92.

Lloyd, A. (2006). Information literacy landscapes: an emerging picture. *Journal of Documentation*. **62**(5), 570-83.

Lundh, A. (2005). *Informationssökning och lärare: en studie av 4-9-lärare i övergången från utbildning till yrkespraktik*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. Borås.

Lupton, M. (2004). *The learning connection: information literacy and the student experience*. Adelaide : Auslib Press.

Marcum, J. (2002). Rethinking Information Literacy, *Library Quarterly* **72**(1), 1-26.

Pilerot, O. (2002). Vad vi talar om när vi talar om informationskompetens. *Tidskrift för dokumentation*. **57**(4), 141-147.

Pilerot, O. (2007). *Skriva och referera. En studie av designingenjörstudenters och sjuksköterskestudenters informationsanvändning i samband med uppsatsskrivande*. Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. Borås.

Rader, H. (2002). Information literacy 1973-2002: a selected literature review. *Library Trends*. **51**, 242-259.

Sundin, O. (2005). Webbaserad användarundervisning: ett forum för förhandlingar för bibliotekariers professionella expertis. *Human IT*. **7**(3).

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm : Prisma.

Tuominen, K., Savolainen, R. & Talja, S. (2005). Information literacy as a socio-technical practice. *Library Quarterly*. 75(3), 329-45.

Webber, S., Boon, S. & Johnston, B. (2006). A comparison of UK academics' conceptions of information literacy in two disciplines: English and Marketing. *Library and Information Science Research*. 30(93), 4-15.

Wilson, T.D. (2000). Human information behaviour. *Informing Science*, 3(1), 49-55.

Wilson, T.D. (1999). Models in information behaviour research. *Journal of Documentation*, 55(3), 249-270.